

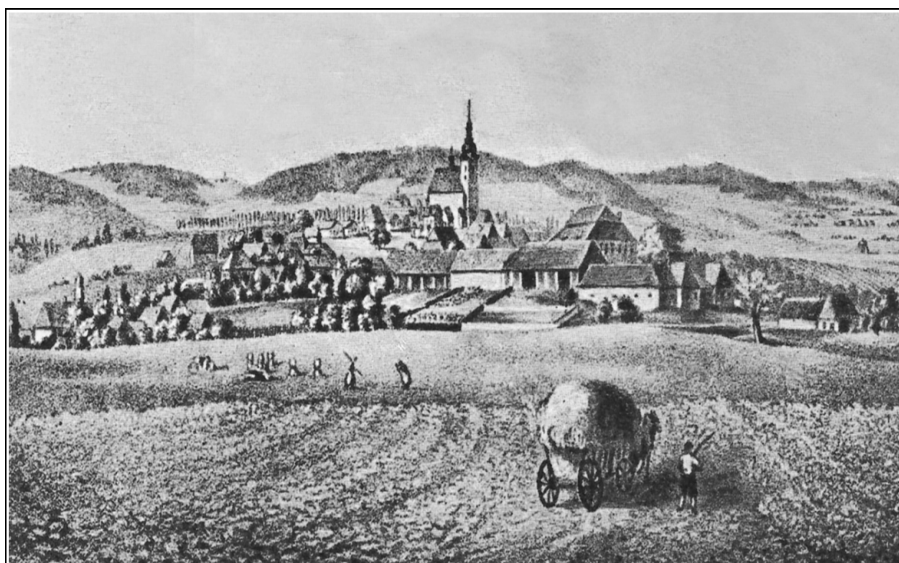
Jméno Prčice

Prčice byla až do 6. září 1957 samostatná obec, od tohoto dne je součástí města Sedlec-Prčice. Její jméno je unikátní, žádné druhé sídlo takového jména už v České republice ani na Slovensku nenajdeme. Jak tento název vznikl a co znamenal pro obyvatele, kteří zde žili v dobách počátku zdejšího sídliště, se už můžeme jen dohadovat. Od té doby byla vyslovena řada teorií.

*Pohled na Prčici z vyhlídkového bodu jižně od Šanovic,
foto L. Doubravová, únor 2021*

Založení Prčice bylo donedávna spojováno s osobností Vítka I. nejstaršího z Prčice (†1194), zakladatele významného rodu Vítkovců. Archeologický výzkum, který probíhal v letech 2010 až 2011 při revitalizaci přčického náměstí, však vznik Prčice posunul ještě hlouběji do historie. Archeoložka PhDr. Michaela Selmi Wallisová, Ph.D., která výzkumy vedla, v článku uveřejněném ve sborníku „Český Merán“ o výsledcích zpracování přčických nálezů píše: „Závěrem snad můžeme vyslovit hypotézu, že Prčice byla při svém vzniku součástí přemyslovské soustavy a Vítek jako hodnostář na královském dvoře se stal správcem této vzdálené výspy přemyslovské moci. Vítkovci se teprve o něco později stali majiteli rodového panství. Výrazem této emancipace a odpoutání se od přímé přemyslovské správy by pak bylo postavení nového sídla Vítkem III. v blízkosti dnešního zámku.“ Tento závěr je zcela logický a mnohé vysvětlující.

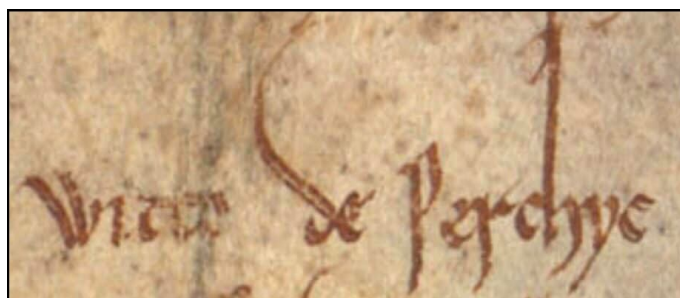

Pravděpodobně nejstarší pohled na Prčici v 18. století, pohlednice

První písemná zmínka o Vítkovi I. nejstarším je z roku 1169 (*CDB I, č. 246*), kdy je uveden mezi svědky na listině potvrzující, že český král Vladislav I. daroval několik vesnic první Jonanitské komendě, kterou založil v Českém království, při kostele Panny Marie pod řetězem na Malé Straně. V dokumentu je zapsán jako „**Vítko dapifer**“, tedy Vítek v hodnosti nejvyššího královského číšníka, ještě bez přídomku „z Prčice“, který začal používat později. Ve skutečnosti se s tímto predikátem v dochovaných dokumentech objevuje jen jednou, a to jako svědek v listině z roku 1182 (*RBM I, č. 374*), která dosvědčuje, že kníže Bedřich I. věnuje ves a dvůr klášteru ve Waldssasen (v Bavorsku, 13 km od Chebu). Je tam zapsán jako „**Witego de Purschitz**“.

V bitvě u Loděnice (asi 8 km severovýchodně od Berouna), 23. ledna 1179, proti sobě bojovali o vládu v Čechách kníže Bedřich I. s knížetem Soběslavem II. Vítek z Prčice bojující na straně Bedřicha byl v bitvě zajat, při té příležitosti je uváděn jako „**comes Witcho**“. Kníže Bedřich po prohrané bitvě ustoupil do Prčice, kde se setkal s vojskem svého spojence knížete Konráda Oty II. Moravského, a společně se následující den vydali do Prahy, aby posléze v místě doposud zvaném „*Na bojišti*“ Soběslava porazili. Při té příležitosti vstoupila ve známost první zmínka o Prčici, tehdy však psaná jako „**Prtschitz**“.

Další dochované spojení Vítka a Prčice se týká až Vítkova syna, Vítka III. mladšího († po 1244), který dal vyhotovit v roce 1220 ve vesnici Vletice listinu o prodeji vesnice Kojetín milevskému klášteru. K dosvědčení tohoto prodeje se sešla řada dalších Vítkovců a Vítek mladší je v listině uveden jako „**Witco de Perchyc**“.

Výřez z listiny „Orlík 1220“

Jak je vidno, Prčice se v minulosti psala různým způsobem, například **Prtschitz** (1179), **Purschitz** (1182), **Perchyc** (1220), **Prtschit** (1262), **Pryczicz** (1352), **Pirczicz** (1369), **Prezicz** (1379), **Prezicze** (1550), **Prčicze** (1612), **Prtschiz** (1774), **Prčitz** (1873), **Pertschitz** (1939 – 1945) a možná ještě i jinak, pravděpodobně tak, jak to tehdejší písaři sepisující listiny slyšeli a vyjádřili v latině či němčině. Skoro se zdá, jakoby současný tvar s těmi vyjmenovanými ani nesouvisel. Dnes je slovo Prčice ženského rodu, ale těžko vědět, jaký rod názvy původně měly.

Prčickým občanům hlavně v minulosti dost vadilo spojení jména Prčice se známým rčením „*Jdi do Prčic*“, jehož význam jistě nemusím vysvětlovat. Avšak v současnosti, kdy se do běžné mluvy zařadila spousta dříve nepřijatelných „*hrubých*“ výrazů, působí to slovní spojení skoro až roztomile. Navíc, díky známému turistickému pochodu „*Praha – Prčice*“, který se prvně šel 17. dubna 1966, se naše Prčice stala celorepublikově známá a málokoho už překvapí, nebo šokuje.

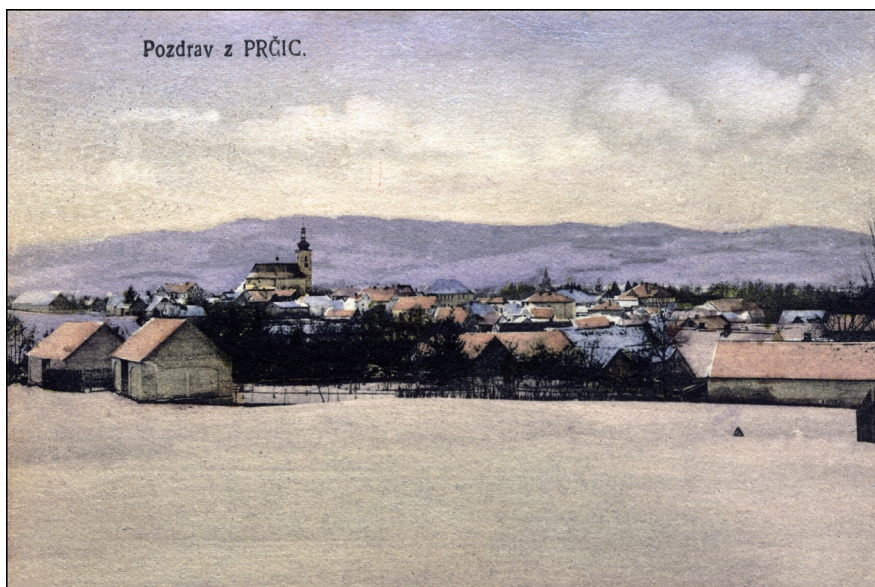
Pohlednice propagující turistický pochod „Praha – Prčice“

Prčice na pohlednici z roku 1913

Ale co to jméno Prčice? Jak tedy vzniklo? Podíváme se na názor regionálního historika. Čeněk Habart ve svém čtyřdílném spise „Sedlčansko, Sedlecko a Voticko“ ve IV. dílu píše: „Domnívali jsme se, že ze staročeského slova «prčiti», což znamená podle Jungmannova Slovníku, «směšně se nadýmati, nad jiné hrdě se vynášeti». Sedláček, autor «Hradů a zámků», vysvětluje název jinak. Jeho výklad musí být směrodatný: Prkno jmenovalo se za stara «prče» a že byl hrad přčemi ohrazen, jmenovalo se Vítково sídlo Prčice. ... Na Slovensku dosud říkají prknům, uříznutým z klády při okraji, «prčice». To nejlépe dokazuje vznik názvu našeho města, když bývalo zprvu prkny či přčemi ohrazeno...“

Někteří v minulosti tvrdili, že Prčice je překladem německého názvu Plankenberk, což je odvozeno od slova prkno (něm. Planke) a znamená to kopec prkny ohrazený. Svůj názor vysvětlovali tím, že syn Vítka I. nejstaršího se někdy psal také z Plankenberka.

Prčice na pohlednici z roku 1936

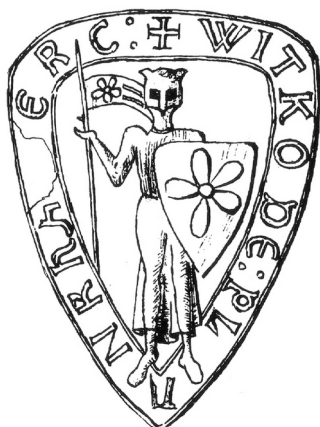
Názor, že slovo Prčice je pouhým překladem německého Plankenberk, je však mylný. S predikátem z Plankenberka je historicky doložen Vítek III. mladší v dokumentu z roku 1220, vydaném ve Vleticích, o kterém jsem již psala. K listině je dokonce přivěšena pečeť s tímto přídomkem, avšak v listině je Vítek zapsán jako „**Witco de Perchyc**“. Z toho plyne, že Vítek používal oba predikáty a tedy se jedná o dvě různá místa, naši Prčici a rakouský hrad Blankenberg, ze kterého dnes zbyla už jen zřícenina. Nachází se v Dolních Rakousích u městečka Neufelden, okolní zástavba se v současnosti nazývá Plankenberk.

*Listina z roku 1220 dochovaná v orlickém archivu.
Fond: Velkostatek Orlík nad Vltavou (1198 – 1748), Monasterium.net*

Hrad Blankenberg je doložen jako sídlo rodu Schönheringů, kteří se od roku 1175 začali psát z Blankenbergu. Rod vymřel dvěma syny Engelberta II. k roku 1188 a právě v té době vstupuje na tamější scénu Vítek III., jak je doloženo několika dochovanými listinami z okruhu pasovského biskupství, které Vítek dosvědčuje, ne jako nějaký poslední služebník, ale mezi bohatou bavorskou šlechtou. Je uváděn jako „*Witego de Boemia*“, ale na listině z 6. 7. 1209 je prvně psán s přídomkem „*Witego de planchinberc*“.

Je otázka, jak se Vítek do takové pozice dostal. Nebyl dosud nalezen žádný dosvědčující dokument, ale nejpravděpodobnějším způsobem asi byla sňatková politika. Vítek si patrně vzal za manželku buď vdovu po Engelbertovi II., nebo jinou dědičku Blankenbergů a tím převzal biskupská léna, která do té doby užíval po meči vymřelý rod. Vítek III. léna držel do roku 1231, kdy jejich část za úplatu předal zpět pasovskému biskupství, zbylých 39 lén předal až jeho syn Vok z Rožmberka.

*Pečeť Vítko z Plankenberka,
A. Sedláček: „Atlas erbů a pečeti
české a moravské středověké
šlechty 5. díl, str. 215, 2003*

Vítkova pečeť z roku 1220 u dokumentu z Vletic je doposud nejstarší dochovaná šlechtická pečeť v Čechách. Je částečně poškozená, ale přesto je dobře čitelné Witko de Plank...erc. Vzhledem k tomu, že se v rakouských dokumentech týkajících se hradu Blankenberg nachází různé způsoby zápisu jeho jména, například Plankinberg, planchinberc, planchenberch, blanchenberch a další, zdá se, že souvislost je dostatečně prokázána. Prčice a Blankenberg byla dvě sídla, která tehdy Vítek III. mladší vlastnil a používal je tedy jako svůj predikát. Plankenberk není překladem Prčice.

Antonín Profous (1878–1953), uznávaný odborník na toponomastiku, nauku o vzniku a významu místních jmen, vysvětluje v třídílné publikaci „*Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny (3 díl M – R)*“ z roku 1951 název Prčice jinak.

Jméno Prčice pravděpodobně prvotně vzniklo ze jména původního zakladatele sídla, lokátora, který ho zde možná založil dokonce na knížecí příkaz. Podle Profouse se jmenoval „*Prk*“, což prý bylo užívané středověké jméno, dokládá to i příkladem (*Simeon Prk de Ražic et de Heřmaně z roku 1473*). Existenci podobných středověkých jmen ze stejného základu dokládá i „*Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR*“. Ve 22. sešitě „*Staročeského slovníku*“ jsou uvedena jména „*Prčalka, Prček a Prčka*“. Jméno Prčice tedy původně mohlo znamenat Prkovo sídlo nebo Prkovi lidé – současnou mluvou – Prčici. Profous uvádí k roku 1381 příklad jména: „*Johanni dicto Pircziczie*“ jako feminium (ženský rod) k mužskému jménu Prk.

Prácheň na pohlednici z roku 1918

Jak od původního slova Prk vznikly pozdější tvary, vysvětluje spisovatel Jiří Svoboda (*1946): „Záleží na vývoji češtiny od 10. století. Prk se vyslovoval pravděpodobně perch, přičemž středové -e- bylo neznělé. Koncovka -k byla pravděpodobně až pozdější, přičemž mezi 11. a 12. stoletím došlo k rychlým změnám v češtině a tehdy se slyšitelné tvrdé -ch- začalo vyslovovat jako -k-, je to dosti pravděpodobné vysvětlení. Tím by se dal vysvětlit vznik názvu podle prvního osadníka, případně podle rodového jména. Dokládá to starobylost tohoto názvu, neboť většina názvů s koncovkou -ice vznikala z původního -ici, tedy členové rodového klanu. Tím by se dal vysvětlit i přesmyk z původního množného čísla -ici na ženský rod, či pomnožný -ice.“

Od doby, kdy kdosi začal stavět uprostřed mísovité kotliny první přácheňský dvorec na návrší chráněném od severu, západu a také jihu tehdy asi bažinatými nivami potoků, uběhlo více než 842 let. Takže se můžeme jen dohadovat, jak to vlastně bylo. Pravdu už asi nedoložíme, možná to bylo i jinak...

Ladislava Doubravová

Zdroje:

ERBEN Karel Jaromír: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I (600 – 1253)*, vydáno 1855 K. J. Erbenem

FRIEDRICH Gustavus: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, tomus I (805 – 1197)*. 1. vyd. Praha: [s.n.], 1907.

HABART Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, IV. díl*. Rukopis z roku 1941 upravil a vydal Alfaprint Sedlčany, 1994

KOFRONĚK Jiří: *Prácheň nikdy nebyla Plankenberk*. Sborník Český Merán, 9/2014

KROUŽIL Petr: *Vítkovci a České království*. Nakladatelství EPIKA, 2019

MILITKÝ Jiří, PROCHÁZKA Milan, SELMI WALLISOVÁ Michaela: *Nové výsledky archeologického výzkumu na Vítkově náměstí v Prácheňi*. Sborník Český Merán, 17/2013

PROFOUS Antonín: *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původ, význam a změny. Díl III, M – Ř*, 1951

SEDLÁČEK August: *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty, svazek 5*, Editoř Vladimír Růžek, Academia, 2003

Internetové zdroje